

A black and white photograph of Cemil Meriç, a prominent Turkish intellectual and writer. He is shown from the chest up, wearing a dark suit jacket, a white shirt, and a dark tie. He is holding a vintage-style microphone to his mouth with his right hand, appearing to be in the middle of speaking. The background is dark and out of focus, with some indistinct shapes that could be other people or objects. The lighting is dramatic, highlighting his face and the microphone.

Cemil Meriç

ve

Bu Ülkenin Çocukları

[e d i s y o n]

İ Z Y A Y I N C I L I K

ridir. Toplumsal ve siyasal modernliğe getirilen eleştiriler, siyaset, artık yaşamı değiştirme iddiasında değildir. Toplumsal taleplerin temsilcileri rollerini yitirmişlerdir. Çünkü tüketim toplumunda, toplumsal ve kültürel kaulımlar hedefine ulaşamayacaktır.

Üçüncüsü, dünyanın modernist tasarımını en uç noktasına vardırır. Toplumsal yaşamın hem alanı, hem de tamamlayıcısı olan sanat, siyaset, iktisat alanlarının her birinin araçsal akıl kullanımını arasındaki işlevsel farklılaşmayı reddeder. Böylelikle yüksek kültür ile kitle kültürü arasındaki ayrımı da reddetmiştir.

Son olarak, modernist ideolojinin evrenselciliğine karşı çıkan bir kültürel çevreciliktir. Tarihsellikten kopma, yani kültürel biçimlerin birbirini izlemesinin yerini birbiriyle eşzamanlılığın almasıdır. Bu kültürel çoğulculuk, tanrıtanımazlıkla karışık bu çok tanrılılık, Weber'in Kant'tan aldığı fikirleri en uç noktasına götürür. Modernlik, özlerle olayların ayrılmasını temel alıyorsa teknik ve biçimsel eylem, yalnızca bu alanda ikincisinin düzeyinde; yani olaylarda, konumlanıyorsa kültürel alanımız zorunlu olarak çok tanrılıdır. Çünkü olayların akılcı açıklamasının teklifi artık hiçbir birlik ilkesine sahip olmayan bir tanrılar dünyasından ayrılır. Burada postmodernizm, esas anlamı olan ve kendisine sahip olduğu önemi veren post-tarihselciliğe dönüşür.

Modernist ideolojinin evrenselciliğine karşı çıkan modern fikir kültürel çoğulculuğu savunurken; Meriç ile belki de en yakın teması kurar. Ama bu da imansızdır, ya da çok tanrılıdır. Meriç'e göre ideoloji, "Tam hakikat diye maskelenen yarım hakikattir." İkinci telif eseri olan Saint Simon'u putları yıkmak için kaleme almıştır. Saint Simon, Meriç'e göre, ideolojiler ile cemiyetin yapısı arasındaki farkı aydınlatan insandır.

İdeolojiler, toplumun gerçek güçlerini gizleme çabası içerisindedir. Sosyal gerçeğin mahiyetinin değiştiğini, kendisinden sonraki sosyologların hepsinden daha önce sezdiğini söyler. Görülüyor ki, Batı'nın ilmi zihniyetini ve tecrübe metodunu alan Meriç, bu anlamda moderndir ancak modernist değildir. Rasyonalist demek daha doğru olur. Buna karşılık kendisini 1980'li

yıllardan sonra ifade edebilen postmodernizm ile ilişkisi de ancak ortak bir seslendirilisten ibarettir. Yoksa içerik açısından, değer açısından birbirinden farklıdır.

Seçkin Sevim

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo-Televizyon-Sinema dalında master öğrencisiyim. Bir özel televizyonda yardımcı yönetmen olarak çalışmaktayım.

Malûm, üniversite yıllarında birçok insan gibi ben de kendi gerçeğim; dolayısıyla 'Bu Ülke'nin gerçeğinin peşine düşmüştüm. İnsanlar birbirlerini üniversite yıllarında, bilhassa ve öncelikle siyasi görüşlerine göre kategorize ederler. Şüphesiz benim de o yıllarda dahil olduğum bir kamp, bir taraf, bir kilise mevcuttu. Ama ben biraz farklı olmayı tercih ediyordum. Kütüphanelerde Bediüzzaman Said Nursî'nin kitapları ile birlikte Karl Marx'ın Kapital'i, 1844 El Yazmaları, Doğan Avcıoğlu'nun kitapları beraber bulunabiliyordu. Bu benimle ilk kez tanışan insanlarda önce bir irkilmeye neden oluyordu. Yani, avamî tabirle 'sen ne ayaksın acep?' der gibi yüzüme bakarlar, gözlerimde bir cevap ararlardı. Birgün koltuğumun altında "Yorgun Savaşçı", ertesini hafta Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa"yla beni görenler diğer bir hafta Nazım Hikmet'in bir kitabı, bir hafta da Necip Fazıl'ın bir kitabıyla görüyorlardı. Bu, benimle aynı tarafta olan arkadaşların sık sık eleştirilerine neden oluyordu. Hatta bir gün samimi bir arkadaşımın şöyle dediğini hatırlıyorum; "Sen eğer bu taraftaysan bu tarafın insanlarını okumalısın. Bak onlar bizim kitaplarımızı okuyorlar mı? Öyleyse sen orayı hiç okumamalısın, sadece burayı okumalısın". Tabii böyle bir söz karşısında ben diyalog imkânının bittiğini düşünerek, onları kendi karanlıklarında bırakmayı yeğledim.

İşte böyle bir hengâmede Cemil Meriç'in "Bu Ülke"si geçti elim. Bu Ülke'yi İstanbul-Ankara arasındaki 6 saatlik bir otobüs yolculuğunda okudum. Cemil Meriç isimli bu adam, muhteşem

üslûbu, lisânı kullandığındaki ustalık ve kelime hazinesinin zenginliğiyle beni adeta büyülemişti. Kitabı bir kez daha okudum, sonra ardından bilmediğim kelimelere lugattan bakarak bir kez daha okudum. Ve “Bu ülkenin gerçeğine bu kadar yaklaşan birini daha önce niye tanıyamadım” diye kendi kendime esef ettim. Sonra “Jurnal 1” ve “Jurnal 2” isimli eserlerini okudum. Ardından “Bir Dünyanın Eşiğinde” ve “Sosyoloji Notları” yayımlandı, onları da okudum. Bundan üç sene evvel (1994’de), henüz “Umrandan Uygarlığa” ve “Mağaradakiler”in baskısı yapılmamıştı. “Kırk Ambar” hâlen yok; “Bir Facianın Hikayesi”, “Kültürden İrfana”, bunu Cemil Meriççiler bilir... Ankara’da Millî Kütüphaneye gittim, bunları buldum, fotokopilerini çekirdim, ciltlettirdim ve okudum. Yaklaşık üç ay kendime tıpkı Cemil Meriç gibi selülozik bir dünya kurdum. Kitaplardan surlardan örülü bir kalenin arkasına hapsettim kendimi. Tabiri caizse Cemil Meriç’in yokluğunda, onun kitaplarını okuyarak bir nevi rahle-i tedrisinden geçtim. Üç ay sonra o kitapların ardından çıktığım, icazetimi aldığım zaman hayata, kişilere, olaylara daha farklı bakışımı hissettim. Daha hoşgörülü, daha önyargısız biri olmuştum. Ama herşeyden önemlisi bu ülke aydınlarının düştüğü o büyük yanlış; zıt fikirlere kulak tıkama yanlışlığına düşmemek için, yargılamadan önce dinlemeyi, okumayı ve anlamayı öğretti Cemil Meriç bana. Zira o zıt fikirlere kulak tıkamak kendimizi hataya mahkum etmek demektir.

Cemil Meriç okumaya başladığım günlerde özel bir defter aldım ve bu deftere Cemil Meriç’in beni en çok etkileyen, en çok vuran sözlerini not etmek kararını aldım. Burada yapacağım konuşmaya hazırlanırken uzun süredir ele almadığım bu defteri kurcaladım. Gördüm ki, benim burada Cemil Meriç adına söyleyeceklerim, onun söylediklerinin yanında kıymetini yitiriyor. Öyleyse ben kendi sözlerimi size anlatmak yerine, merhum Üstadın, Cemil Meriç’in eserlerinden kendi süzgecimden geçirerek seçtiğim bazı sözlerini aktarmak istiyorum. Şüphesiz böyle seçkin bir topluluk önünde Cemil Meriç’in sözlerinin seslendiricisi

olmak bile benim için büyük bir şeref. Şimdi onun eserlerinden seçtiğim sözlere geçiyorum:

“Mefhumların kâh gülünç, kâh korkunç maskelerle raksa çıktığı bir karnaval balosu fikir hayatımız. Tanımıyoruz onları, nereden geliyorlar bilen yok. Firavunlara benziyorlar; kalabalığa çehrelerini göstermeyen firavunlara. Ve aydınlarımız o meçhul heyûlâlar için ehramlara taş taşıyan birer köle.”

“Kavga, insanla kader arasında değil artık; insanla kelime arasında. Rüyaları o bayraklaştırıyor, yığınlar onun için savaşıyor, onun için dövüşüyor, onun için ölüyorlar.”

“Sol-sağ... Çılgın sevgilerin ve şuursuz kinlerin emzirdiği iki ifrit. Toplumsal yapımızla herhangi bir ilgisi olmayan iki yabancı. Sol’un halk vicdanında yarattığı tedâiler, casusluk, darağaçları, Moskova. Sağ’ın müphem, sevimsiz, sinsî bir-iki hayâl. Hristiyan Avrupa’nın bu habîs kelimelerinden bize ne? Bu maskeli haydutları hafızalarımızdan kovmak ve kendi gerçeğimizi kendi kelimelerimizle anlayıp anlatmak her nâmuslu yazarın vicdan borcu.”

“Canavarlarla dolu bir ormandayız. Yolumuzu hayaletler keşiyor. Tanımadığımız bir dünya bu. İthal malı mefhumların kaypak ve karanlık dünyası. Gerçek, kelimelerin arkasında kayboluyor.”

“Gerici-İlerici: Düşünce hayatı bu mülevves kelimelerin esaretinden kurtulmakla başlar: Düşünce hürriyeti ve düşünce nâmusu.”

“Argo, kanundan kaçanların dili; uydurma dil tarihten kaçanların. Argo, korkunun ördüğü duvar, uydurma dil şuursuzluğun. Biri günâhları gizleyen peçe, öteki irfanı boğan kement. Argo, yaralı bir vicdanın sesi; uydurma dil, hafızasını kaybeden bir neslin. Argo her ülkenin, uydurma dil ülkesizlerin.”

“Kâmus, bir milletin hafızası; yani kendisi. Heyecanıyla, hasasiyetiyle, şuuruyla... Kâmusu uzanan el nâmusu uzanmıştır.”

“Batı’nın en talihsiz fikir adamı, bir bâ’sübâ’delmevt hayâliyle avunabilir. Türk yazarı böyle bir teselliden de mahrum.”

“Dil, Penelop’un örgüsü. Yirmidört saatte bir sökülüp, örülüyor.”

“Yobazlık, Şark’ın nefis müdafaası. Yobaz, samimiyet... Yobaz, kendini bir nassa hapseden idrâk. Bir Nass’a, yâni sonsuza. Yobaza düşmanlık, tarihe düşmanlık. Yobaz biziz; en güzel taraflarımızla biz...”

“İzm’ler idrâkimize giydirilen deli gömlekleri. İtibarları mensailerinden geliyor, hepsi de Avrupalı.”

“Her dudakta aynı şikâyet! ‘Yaşanmaz bu memlekette!’ Neden? Efendilerimizi rahatsız eden bu toz bulutu, bu lâğım kokusu, bu insan ve makîna uğultusu mu? Hayır, onlar Türkiye’nin insanından şikâyetçi. İnsanından, yâni kendilerinden. Aynaya tahammülleri yok. Vatanlarını yaşanmaz bulanlar, vatanlarını yaşanmazlaştıranlardır.”

“Türk aydını, Kitab-ı Mukaddes’in serserî Yahudisi. Hangi Türk aydını; kaçanlar ne Türk, ne aydın! Bu firar bir Kabil kompleksi.”

“Batılılaşma miti eskিয়ে yeni bir yalan çıktı sahneye. Daha doğrusu, aynı nâzenin taze bir makyajla arz-ı endâm etti. Filhâkika, Intelijansiyamızın şerefine şampanya şişeleri patlattığı bu sözde bâkire, Tanzimat’tan beri tanıdığımız “Batılılaşma”nın ta kendisi. Çağdaşlaşmak, Avrupa’nın yeni bir ihraç metaı; Kokain ve LSD gibi. Şuuru felce uğratan bir zehir. Çağdışılık ithamı iftiraların en alçakçası, en abesi. Aynı çağda muhtelif çağlar vardır: Çağdaşlaşmak neden Hristiyan Batı’nın putlarına perestîş olsun?”

“Bütün Kur’anları yaksak, bütün camiileri yıksak, Avrupa’lının gözünde Osmanlı’yız. Osmanlı, yâni İslâm; karanlık, tehlikeli, düşman bir yığın. Avrupa maddeciliğine rağmen Hristiyan’dır; sağcıyla, solcusuyla Hristiyan. Hristiyan için tek düşman biziz. Haçlı ordularını bozgundan bozguna uğratan, korkunç ve esrârlı kuvvet.”

“Genç Cüce’ müsel sel zilletler sonunda ‘İhtiyar Dev’in zaafını keşfeder: Ahde vefa, civanmertlik ve merhamet... Aşağıdan

alır, hulûs çıkar, yaltaklanır ve nihayet alt eder devî. Cenk meydanlarında değil, yatak odalarında kazanılan bir zafer.”

“Zavalî Türk aydını! Batılı dostları alınmasın diye hazinelerini gizlemeye çalışır. Sonra unuttur hazineleri olduğunu. Düşmanın putlarını takdis eder, hayranlıklarını benimser, dev papağanlaşır.”

Son olarak şunu eklemek isterim ki, bugün Türkiye’nin içinde bulunduğu öznel koşullar birçoklarının söylediğinin aksine Cemil Meriç’in sözlerini geçersiz kılmıyor, Cemil Meriç’in sözleri hâlâ geçerli. Bu yüzden Cemil Meriç 12 Eylül Türkiye’sinin arkaik bir yazarı değil, aksine bugünün genç kuşakları tarafından da keşfedilmeyi bekleyen bir irfan ve ilim hazinesidir.

İrfan Çiftçi

Çok teşekkür ediyorum. Beni heyecanım için hoşgörmenizi diliyorum. Bu tür şeylerde artık çok fazla gerçi... Yaklaşık 5 senedir bu işlerle uğraşıyorum ama burada gerçekten hem Cemil Meriç gibi büyük bir okyanus olması, hem de daha önceden bu salonda İlber Ortaylı gibi gene Cemil Meriç kadar büyük bir okyanusun konuşup birçok şeyi ifade etmiş olması dolayısıyla aslında bize söyleyecek çok fazla şey kalmıyor. Ben Cemil Meriç’le Hüsamet’in Arslan’ın vesilesiyle tanıştım. Bunun için kendisine teşekkür ediyorum.

12 Eylül’den sonra yaşanan süreçte şimdi Beyazıt’ta bulunan, bildiğiniz Çorlulu Ali Paşa Medresesi gerçekten çok önemli bir düşünsel dönüşüme mekân olmuştur. Bu bakımdan o mekânın çok önemli, tarihsel bir rolü vardır. Bugün eli kalem tutan, popüleri olan bir çok yazarın, piyasada sükse yapmış aydınların bir-biriyle tanıştıkları, bir düşünce anaforunu yoğun olarak yaşadıkları bir mekân. Bu süreç yaklaşık 1983’ten 1993’ün başlarına kadar sürdü. Orada aktif olarak bilgiyle tanışıklığı olan, tamamen el-yordamıyla dolasmayan en önemli aktör Hüsamet’in Aslan idi. Hüsamet’in Bey o zaman doktora yapıyordu. Dolayısıyla bir